

SEMINÁŘ „VENKOV – JEHO PROMĚNY A ÚZEMNÍ PLÁNOVÁNÍ“

Asociace pro urbanismus a územní plánování ČR uspořádala v dubnu tohoto roku v Telči dvoudenní seminář na téma „Venkov – jeho proměny a územní plánování“. Námět semináře se ukázal být pro odborníky velmi přitažlivý a vzhledem k omezené kapacitě kongresového centra, kde se seminář konal, museli být někteří zájemci i odmítnuti.

Venkov prošel a soustavně prochází velkými změnami. Venkovský prostor, zejména venkovskou krajinu, vždy utvářely hlavně hospodářské činnosti jako zemědělství, lesní hospodářství, rybníkářství, těžba apod. Kdysi všechny tyto činnosti byly vzájemně propojené a zajišťovaly obživu pro významnou část obyvatel venkova. S industrializací a rozvojem dopravy postupně klesal počet pracovních míst v těchto hospodářských odvětvích a po posledních společenských přeměnách si musela značná část venkovského obyvatelstva najít práci v jiných odvětvích. Proto potřeba vytvářet nová pracovní místa na venkově roste. Začaly se rozvíjet podmínky pro činnosti jako turistický ruch, rekreace nebo pro nové výroby. Koordinace všech činností v území přísluší územnímu plánu, je však nutné přiznat, že se tento úkol zatím nedaří dostatečně naplňovat. Urbánní a suburbánní prostory po kusech ukrajují z venkovské krajiny a územní plánování a udržitelný rozvoj venkova se staly důležitými tématy. Dubnový seminář v Telči se pokoušel hledat řešení alespoň některých problémů.

Seminář zahájil předseda Asociace pro urbanismus a územní plánování ČR Jan Mužik, účastníky přivítali starosta hostitel-

ského města Telč Roman Fabeš, Josef Plucar, ředitel Univerzitního centra Telč, které účastníkům poskytlo krásné prostory, a Miroslav Tůma, garant semináře. Program semináře byl členěn na tři tematické bloky.

První blok s názvem „**Rámcová profesní východiska**“ otevřela Věra Majerová příspěvkem „Venkov očima sociologa“. I když sociální analýzy venkovského obyvatelstva nejsou příliš početné, autorka na základě dostupných zdrojů v krátkosti charakterizovala sociální vývoj obyvatelstva venkova od období před 1. pozemkovou reformou po současnost. Upozornila, že obyvatelé venkova bývali silně sociálně diferencovaní, poprvé ke zmenšení rozdílů došlo až při 1. pozemkové reformě. Již v meziválečném období začalo na venkově míšení klasičského, zejména zemědělského hospodaření s moderním podnikáním a v této době se zde začal pomalu měnit také životní styl.

Hlavní těžiště příspěvku však bylo především ve shrnutí poznatků o společenském vývoji na venkově po roce 1989, včetně společenských důsledků transformace ekonomiky. Autorka příspěvku upozornila, že po rozpadu JZD byly bývalé sociální sítě vesměs transformovány do sítí současných, nedošlo k převratným

změnám v sociální struktuře nebo k větší migraci. Restituce na venkově se týkaly nejčastěji menších majetků. Léta 1992 – 1995 byla obdobím největší diverzifikace soukromých farem. Procesy související s transformací ekonomiky však přinesly významný pokles počtu osob zaměstnaných v zemědělství. V současné době lze popsat přístup lidí na venkově k vlastní budoucnosti za velmi diferencovaný. Existuje zde silná vrstva nekvalifikovaných obyvatel, kteří v nových podmínkách nemohou najít uplatnění. Ani významné snížení počtu pracovních míst nezvýšilo příliš stěhování obyvatel venkova za prací. Lidé spíše vyčkávají, jak se situace vyvine dále. Český venkov je obecně považován za baštu konzervativních názorů, ale analýzy volebních preferencí to nepotvrzují, volební výsledky na venkově kopírují výsledky republikové.

Jan Müller v příspěvku „Venkov očima geografa“ v první části shrnul různé přístupy k vymezení venkova a venkovského prostoru. Ve druhé části se věnoval urbanizaci z pohledu geografa. Upozornil při tom na skutečnost, že od roku 1994 je proces suburbanizace prokazatelný i statisticky: v obcích v urbanizovaných prostorech

počet obyvatel roste a mimo tyto prostory klesá. Urbanizací a suburbanizací se zabýval také Miroslav Baše v příspěvku „Transformace venkova a suburbanizace“. Zdůraznil, že je to proces, který nejen venkov poměňuje, ale ve svých důsledcích by mohl vést až k likvidaci venkova a je proto potřeba jej studovat a podrobně analyzovat.

S vývojem v zemědělství účastníky semináře seznámil Tomáš Doucha v příspěvku „Transformace zemědělství po roce 1990“, ve kterém mimo jiné upozornil na skutečnost, že ani po transformaci ekonomiky se vlastnictví zemědělské půdy příliš nezměnilo. Většinu půdy stále vlastní instituce nebo osoby, které na venkově nesídlí a nemají k němu vztah. Rodinné farmy, kde je vlastnictví spojené s užíváním půdy, představují jen 12 % zemědělského půdního fondu. Bariérou rozvoje venkova je také pomalý postup pozemkových úprav.

Kamila Matoušková v příspěvku „Budoucnost venkova“ shrnula možnosti politiky státu dotýkající se venkova. Zemědělská politika ČR v návaznosti na politiku Evropské unie vytváří dva proudy podpor: jeden je zaměřený na obnovu venkova a druhý na rozvoj zemědělství. Přednášející informovala také o evropských fondech, ze kterých může Česká republika čerpat na schválené projekty. Martin Weber informoval, že Česká republika již ratifikovala Evropskou úmluvu o krajinně a promluvil o povinnostech, které z úmluvy vyplývají.

Problematikou technické a dopravní infrastruktury venkova se ve svých příspěvcích zabývali Miroslav Cihlár a Marie Wichsová.

Druhý blok příspěvků měl název „**Současná praxe – Venkovské sídlo a krajina**“. První příspěvek Vladimíra Sequense a Romana Fabeše byl věnován problematice hostitelského regionu Telč. Jaroslav Bedrna, Marie Wichsová a Miroslav Cihlár pak představili účastníkům semináře Generel venkova Plzeňského kraje. Ve třetím příspěvku tohoto bloku Václav Štěpán a Jiří Nepodal popsali zkušenosti se zpracováním regulačního plánu Rovné u Strakonic, kde se obec rozhodla pořídit místo územního plánu přímo regulační plán, aby mohla lépe usměrňovat svůj vývoj a zajistit zachování původních hodnot i nový rozvoj. Příspěvek Milana

Körnera byl věnován problémům, se kterými se musel vyrovnat územní plán Velkých Přílepe, původně ryze zemědělské obce v příměstském území Prahy, avšak se špatným dopravním napojením a s velkou aktivitou developerských firem.

Jaroslav Haluza v příspěvku „Malé obce v průmyslové aglomeraci“ velmi zajímavým a přehledným způsobem popsal, jak se lehce mohou zbortit víze územních plánů obcí cestou postupného schvalování nesystémových změn. Obce si snad ani neuvědomují, že jim při tom narůstají zbytečně náklady na budování a údržbu technické infrastruktury a další problémy, například zajištění propojení obce s okolní krajinou.

Ožehavou problematikou rozvoje obcí v Národním parku Šumava se zabývali Jaroslava Martanová, Antonín Schubert a Laura Jablonská. Jejich vystoupení poměrně podrobně zachytilo často protichůdné názory odborníků na ochranu přírody a krajiny a samotných obcí na směry a možnosti dalšího rozvoje. Obce například mají zájem o obnovení zástavby v místech bývalých osad nebo o výstavbu sportovních středisek se sjezdovkami, přou se se Správou NP Šumava o charakter nové výstavby. Správa NP Šumava při svých rozhodnutích musí vycházet a také vychází z ochranných podmínek pro jednotlivé zóny a ze snahy udržet současný poměr bezlesí (vzniklého lidskou činností) a lesa. Využívají při tom také ÚP VÚC Šumava, schválený v roce 1992, který obce naopak považují již za koncepčně nevyhovující a požadují jeho zrušení. Obce také chtějí změnit zónaci národního parku.

Laura Jablonská se obává, že se ze Šumavy vytrácí genius loci. Působ krajiny, který po staletí vytvářela vazba člověka a divoké přírody a činnosti člověka založené na dlouholeté zkušenosti, se mění. Interpretace krásy a estetiky je velmi obtížná a těžko se prosazuje při usměrňování rychle probíhajících změn. Navíc si obce většinou nechťejí pořizovat regulační plány. V minulosti však byla v tomto prostoru výstavba velmi přísně regulovaná, za Schwarzenbergů například bylo regulováno nejen uspořádání stavby, sklon střechy, počet místností, ale i počet dobytka, který mohl být ve stavení chován. V dnešní době bohužel probíhá výstavba na venkově bez potřebných regulací.

Diskuse následující po tomto bloku příspěvků byla živá, mnohé vstupy navazovaly na problémy v NP Šumava. Diskutující upozorňovali, že se v některých zemích, například v Bavorsku, daří lépe usměrňovat rozvoj při zachování kulturní krajiny. V Bavorsku se také více věnují osvětě, mají například pro mikroregiony zpracovány příručky o obnově staveb, dbají, aby byla zachována regionální architektura a stavby zároveň splňovaly všechny současné standardy. Dalším problémem je skutečnost, že o zachování genia loci u nás usiluje málo institucí. Patří k nim národní parky a CHKO, ty však zase nemají potřebná místa pro urbanisty. Celkově se účastníci shodovali, že je potřeba řešit vztah územního plánování a extrémní ochrany přírody v národních parcích a CHKO. Stanovení podmínek pro trvale udržitelný rozvoj se tam zatím nedaří. Obce si stěžují, že se do území nedaří ani vrátit činnosti, které zde v minulosti bývaly, ochránci přírody se brání, že musí vycházet z jiných priorit, například z ochrany ohrožených druhů.

Účastníci, kteří se zabývají územním plánováním, upozorňovali, že je jim někdy vytýkáno, že se v územních plánech dostatečně nevěnují krajinně, tj. nezastavitelnému území. Spojit územní a krajinné plánování však není jednoduché z více důvodů. Svoji roli hraje i časová koordinace územního a krajinného plánování nebo finanční prostředky. Zpracování krajinného plánu může trvat několik let, územní plán však potřebuje znát výsledky již ve fázi průzkumů a rozborů. Krajinné plánování je také finančně náročné a nevejde se do cen, které jsou obce ochotné zaplatit za zpracování územního plánu. Přesto se krajinné plánování začíná rozvíjet a využívá různé metody. Jedna z metod – zónování krajiny – byla účastníkům semináře vysvětlena.

Poslední blok s názvem „**Jak dál – co se chystá a co je opravdu třeba**“ byl zaměřen na budoucnost venkovského prostoru. Marie Trantinová v příspěvku „Udržitelný rozvoj venkovského prostoru – Litovelské Pomoraví“ informovala o dlouhodobém projektu, který v uvedeném prostoru usiluje o určení důležitých procesů ovlivňujících udržitelný rozvoj a vypracování indikátorů, které by umožňovaly sledovat rozvoj území z hlediska udržitelnosti. Součástí projektu je i zjišťování, co sami obyvatelé řešeného území očekávají

od budoucího vývoje. Výsledkem projektu by měl být návrh vhodných opatření.

Petr Kučera v příspěvku „Proměny naší krajiny a krajinný plán“ vyslovil naději, že krajinný plán by mohl vzbudit zájem obcí o krajinu. Zákonů, které se dotýkají krajiny, je poměrně dost, ale reálný zájem o budoucnost krajiny je zatím bohužel malý. Proměny krajiny jsou sledovány spíše výjimečně, proto je pro hlubší poznání procesů, které se v krajině odehrávají, velmi přínosná studie historického vývoje krajiny v Lednicko-valtickém areálu. V této studii je, kromě jiných vazeb, zkoumán vztah únosnosti a odolnosti prostředí a rozvojových stavebních záměrů. Na vybraných příkladech pak dokumentoval, jak citlivě krajina může reagovat na realizování staveb a jak i zdánlivě neškodné záměry

mohou při nedostatečné znalosti prostředí krajinu negativně poznamenat.

Co je krajinný plán, jaké jsou důvody pro posílení jeho role, co může znamenat pro venkov, to byla témata, kterým se věnoval Jiří Cibulka v příspěvku „Budoucnost venkova z pohledu MŽP ČR“. Uvedl také, že je důležité vymezit postavení krajinného plánu v územně plánovacích systémech.

Poslední část semináře byla věnována novému stavebnímu zákonu. Martin Tunka, Tomáš Sklenář a Jan Mareček ve svých příspěvcích informovali o aktuálním stavu přípravy nového stavebního zákona a souvisejících zákonů i o nejvýznamnějších změnách, které nová právní úprava přinese. Zdůraznili úzkou návaznost připravovaného nového stavebního zákona na nový

správní řád č. 500/2004 Sb., který nabývá účinnosti dnem 1. ledna 2006. Nový správní řád např. nově vymezuje okruh účastníků řízení, podrobněji upravuje ochranu proti nečinnosti správního orgánu, obsahuje dosud neexistující podrobnou a komplexní úpravu veřejnoprávních smluv, mění principy při zjišťování stavu a přináší další úpravy, na které se odvolává nový stavební zákon. Následující diskuse byla rozsáhlá a účastníci semináře se v ní především snažili ujasnit si ta ustanovení, která se dotýkají jejich práce.

Rada Asociace pro urbanismus a územní plánování připraví ze semináře závěry, a pokud se podaří získat finanční prostředky, bude z příspěvků vydán sborník.

*PhDr. Ludmila Kašparová
Ústav územního rozvoje*